

Vzkriesenie

Diskusný príspevok:

Je vzkriesenie sfalšovateľné?

František Širovič

„... ak nebol Kristus vzkriesený, potom je márne naše hlásanie a márna je aj vaša viera“ (1 Kor 15, 14). Tým, že otvoril túto otázku v Písme, sv. Pavol predpokladá, že kresťanská viera je v princípe sfalšovateľná. Viera by mohla byť dokázaná ako nepravdivá, keby tvrdenie, že Ježiš Kristus vstal zmŕtvych, mohlo byť dokázateľne popreté.

Takáto falzifikácia by sa dala vykonať dvoma spôsobmi: alebo pohľadom do **minulosti**, alebo pohľadom do **budúcnosti**. Keby sme sa zahľadeli do minulosti, azda by sa dala uviesť evidencia na potvrdenie skutočnosti, že Ježiš visel na kríži, zomrel a zostal mŕtvy; možnože by sa dal vykonštruovať historický dôkaz na potvrdenie, že veľkonočný div sa nestal spôsobom, akým to kresťanská viera predpokladá. Pri pohľade do budúcnosti mohli by sme si predstaviť budúcnosť bez naplnenia, čiže bez toho, že by sa nové stvorenie, prisľúbené veľkonočným vzkriesením, niekedy uskutočnilo. Neodlučiteľne vbudovaná totiž do veľkonočného vzkriesenia je prorocká anticipácia eschatologického Božieho kráľovstva. Kristovo vzkriesenie podľa kresťanskej viery nebolo len neobyčajnou udalosťou v Ježišovom životopise; bol to začiatok transformácie sveta. Bez naplnenia tohto transformačného prisľubu by bola kresťanská viera prázdna.

S rozmachom empirických metód vo vedách v 18. storočí učitelia v západnej Európe začali pochybovať o pravdivosti kresťanského tvrdenia, že Ježiš na Veľkú noc vstal zmŕtvych. V storočiach bezprostredne predchádzajúcich príchodom „veku rozumu“ život po smrti sa rezolútne prijímal. Je rozumné veriť v život po smrti, tvrdili filozofi náboženstva; každý súdny človek vidí, že je to tak. No keď rozum uvoľnil miesto experimentu a žiaden experiment nemohol byť preukázaný na potvrdenie života poza hrob, pochybnosti sa zmocnili mysle západného človeka.

Prírodné zákony sa chápali ako nemenné, všade a vždy aplikovateľné. Zákony prírody nemajú nikdy prázdniny. Jedným z týchto zákonov je, že mŕtvi ľudia sú a zostávajú mŕtvi. Pretože každý mŕtvy človek pozorovateľne zostal mŕtvy, ľahko je induktívne tvrdiť, že všetci zostanú mŕtvi. Nikto neožije! Analogicky a za predpokladu nemennosti prírodných zákonov, pozorovateľná konečná skutočnosť smrti bola aplikovaná na nepozorovateľnú udalosť Ježišovho ohlasovaného zmŕtvychvstania. Pretože nikto nemôže vstať zmŕtvych, ani Ježiš nemohol – taký je

Čo sa dá robiť? Podľa J. Russella¹ dve základné stratégie (súhrn zámerov a činností človeka, ktoré používa na dosiahnutie svojho cieľa) sa ponúkajú kresťanskému mysliteľovi, **objektívna** a **subjektívna**. Objektivisti, prívrženci empirickej vedy, si kladú za úlohu identifikovať všeobecné zákony prírody odvodené z empirického pozorovania. Keď však ide o Ježišovo veľkonočné zmŕtvychvstanie, považujú tento úkaz za výnimku. Niektorí tvrdia, že je to zázrak, Božia intervencia, ktorá dočasne porušila inak nemenné zákony prírody. V súčasnosti niektorí objektivisti hovoria, že veľkonočné zmŕtvychvstanie je kontingentná historická udalosť, prvé spredmetnenie toho, čo bude novým prírodným zákonom, keď Boh vzkriesi všetkých mŕtvych.

Ako objektivisti tak aj subjektivisti prijímajú empirické úspechy modernej vedy a stotožňujú sa s názorom o nemennosti prírodných zákonov. Prijímajú predpoklad, že nič sa v prírode nedeje, čo by veda nemohla opísať. To vylučuje akýkoľvek zásah do udalosti na Veľkú noc, avšak nevylučuje nezázračné pôsobenie Božieho Ducha. Veľkonočné zmŕtvychvstanie podľa toho názoru by bol úkaz v mysliach a srdciach Ježišových učeníkov, úkaz vedomia toho, čo sa objavilo ako viera Cirkvi. Ježišovo vzkriesenie v tomto prípade by bolo symbolom osobnej transformácie; čo sa údajne prihodilo historicky Ježišovmu telu na Veľkú noc, sa týka toho, čo sa existenciálne stane v duchu Ježišovým učeníkom. Tvrdením vzkriesenia subjektívna stratégia ho vylúči z objektívnej oblasti vedeckého faktu a umiesti ho do subjektívnej oblasti interpretácie a zmyslu. Jednou z implikácií subjektivistického ťahu je, že robí zmŕtvychvstanie nesfalšovateľným, pretože nikto nemôže sfalšovať, čo sa stane v ľudskej subjektivite. Podľa tejto stratégie teda kresťanská viera odoláva výzve modernej vedy.

Entropia a eschatológia

Tieto dve stratégie - objektivistická a subjektivistická - sa rozvíjali spolu ako dve vetvy na tom istom strome, keď išlo o výzvu vedy vzhľadom na historicitu veľkonočného príbehu a vecí s ním súvisiacich. Trocha neskôr prichádza výzva z oblasti budúceho vedomia, z pohľadu do budúcnosti. Konkrétne druhý zákon termodynamiky a kozmológia „veľkého tresku“ nastoľujú otázku ohľadom kresťanskej eschatológie. Druhý zákon termodynamiky tvrdí, že v uzavretom systéme energia prúdi len v jednom smere - od horúceho k chladnému a nie naopak. Keď veľký tresk na začiatku bol najhorúcejší moment v dejinách kozmu, a keď je tento svet otvorený a rozpínavý bez hraníc, potom budúcnosť, ktorú očakávame, je svet zvýšenej entropie, disipácie (straty energie) v ekvilibriu. V krátkosti, vesmír je odsúdený na zmrazenie sa

¹ Peters, T., Russell, J. R., Welker, M., Resurrection. Theological and Scientific Assessments. Willia, B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2002.

do ne-existencie. Na druhej strane, keď je vesmír uzavretý a konečný, obmedzený, potom príťažlivosť spôsobí jeho znovavytvorenie ďalšej hustej ohnivej gule, ktorá znova exploduje. V každom z týchto dvoch prípadov kozmos ukončí svoju existenciu: Či sa už „zmrazí“ alebo „upeče“, budúcnosť života v našom svete nie je bez konca. Aspoň taký je obraz, ktorý nám vykresľuje fyzická kozmológia.

Je tento obraz v súlade s obrazom kresťanskej eschatológie? Nie! Entropia a eschatológia sú v rozpore. Kresťanská eschatológia neanticipeje ďalekú budúcnosť v rovnováhe, ktorá by zabudla na svoju minulosť. Skôr, pozerá teraz matne, akoby v zrkadle, na jasnú, svetlú budúcnosť nového stvorenia, prisľúbeného Bohom v Ježišovom veľkonočnom vzkriesení. Prítomné stvorenie je určené na transformáciu a Ježišovo veľkonočné vzkriesenie je mikrokozmosom prisľúbenej makrokozmickej premeny. „Ale Kristus vstal z mŕtvych, prvotina zosnulých“, píše sv. Pavol (1 Kor 15, 20). Ako vstal on, vstaneme aj my ako nové stvorenie.

Zdá sa teda, že nie súlad, ale rozpor je medzi fyzickou kozmológiou a kresťanskou eschatológiou. Keď sa vedci spoliehajú na jednotnosť, uniformitu prírody, budúcnosť, ktorú vykresľujú, sa musí zakladať na extrapolácii pozorovania a princípov riadiacich minulé dejiny prirodzeného vesmíru. Keď berieme do úvahy minulosť prírody, nevzniká vízia budúcej transformácie, akú hlása kresťanská eschatológia. Na základe našej skúsenosti s prítomným svetom nejestvuje dôvod premietť do budúcnosti radikálne nové stvorenie; na základe našej skúsenosti, že mŕtvi zostanú mŕtvi, nemáme evidenciu na tvrdenie budúceho všeobecného vzkriesenia.

Podstatne teda fyzická kozmológia, ako ju vedci dnes pestujú, má potenciál na sfalšovanie kresťanskej viery v zmŕtvychvstanie, pretože zahrnúť v samom pojme veľkonočného vzkriesenia je Božie prisľúbenie obnovenia celého stvorenstva a nemožnosť stvorenstva prejsť transformáciou by znehodnotila kresťanskú náuku. Keď víťazí prirodzená uniformita – čo znamená, že Ježiš zostal mŕtvy, a tak to bude aj s nami – potom je kresťanská viera bezpredmetná a daromná, alebo nepravdivá.

Hoci možno povedať, že kresťanské tvrdenie je principiálne sfalšovateľné, empiricky sa to nedá dokázať! Konečný protidôkaz kresťanskému tvrdeniu by si vyžadoval pozorovanie aktuálnej disipácie sveta v ďalekej budúcnosti. Žiadne laboratórium dnešnej generácie nebude jestvovať tak dlho a žiaden vedec pravdepodobne nebude žiť tak dlho, aby to zistil.

V každom páde fyzická kozmológia je výzvou pre kresťanskú teológiu, aby myslela metodicky. Eschatológia, ako sa zdá, by sa nemala spoliehať na prítomný stav prírodnej vedy pre pojmovú podporu. Keď raz budúce nové stvorenie príde, ako to Boh prisľúbil, potom tento príchod bude musieť byť cez Božiu intervenciu. Prirodzený svet sa nevyvinie na nové stvorenie sám sebou, vlastnými silami a podľa vlastných zákonov na riešenie nesúladu. Ak taká transformácia má nastať, bude

musieť byť uskutočnená kreatívnym aktom Boha. A taký akt nemôže nikto predpovedať, ani predvídať, preto ostane neviditeľný prítomnému vedeckému pohľadu.

Táto výzva sa týka hlavne objektivistov, aspoň tak sa zdá, pretože v tomto prípade veda a teológia sa zaoberajú tou istou doménou skúmania, čiže obidve sa zaoberajú svetom prírody a dejín. Teológovia sa dovolávajú názoru, že Boh Izraela je stvoriteľom a vykupiteľom toho istého sveta, ktorý prírodní vedci skúmajú pomocou mikroskopov a teleskopov. Očakávajú akýsi súlad medzi empirickým pozorovaním a teologickou koncepciou, a keď sa objaví zdanlivá disonancia, objaví sa aj výzva.

No ani subjektivisti sa celkom nemôžu vyhnúť výzve vedy. Ich ústup do subjektivity s neobjektifikovateľnou Božou činnosťou v ľudskom duchu je iba dočasnou oázou. Veda je neústupná vo svojom nástojčivom postupe a spytovaní. Spolu s kozmológiou, evolúciou a genetikou sú za päťami ľudskej subjektivity, usilujú sa redukovať myseľ na telo, ducha na látku, a tak vedecké vysvetlenia môžu jednoducho zničiť relatívnu autonómiu mysle alebo ducha.

Subjektivistická stratégia má veľa kritikov spochybňujúcich jej vierohodnosť námietkou proti snahe oddeliť fakt od zmyslu, vedu od viery. Jej obrana sa spolieha na karteziánsky dualizmus medzi telom a dušou, alebo medzi objektom a subjektom, dualizmus, ktorý sa dostáva v našom postmodernom veku do paľby kritiky. Súčasné filozofie kladú dôraz na relationalitu, prepojenie a intersubjektivitu. Vo veľkej miere fyzici, kozmológovia a evoluční biológovia dosvedčujú, že ľudská subjektivita je hlboko zakorenená v dejinách celej prírody, počnúc veľkým treskom až dodnes. Ľudská subjektivita, často sa hovorí, je príroda, ktorá sa stáva vedomou seba. V tomto súčasnom kontexte sprívatnenie náboženstva v izolovanej subjektivity spôsobuje stratu dôveryhodnosti.

Dnes nejestvuje zóna bez vedy, kde by sa teológia mohla oddávať svojej úlohe, akože nezasiahnutá kaleidoskopickým obrazom reality, ako ju projektujú rozličné vedy. Či si to kresťanskí teológovia prajú alebo nie, súčasná veda ich núti klásť si otázky ako: Vstal Ježiš skutočne zmŕtvych? Je kresťanská viera vierohodná alebo prázdna a daromná?

Podnetom na túto neodbytnosť je entelechia, ktorá je spoločná vede a teológii – poznať, čo je skutočné, mať dôveru, že to, čo poznáme je zakorenené v tom, čo je pravdivé. Iba poznanie reality konštituuje pravdu a iba pravda môže uhasiť smäd, ktorý podnecuje skúmanie. Viera teológov hľadá plnšie pochopenie a tuší, že vedci vedia o budúcnosti kozmu a o tom, ako sa ľudské telo správa, niečo, čo by mohlo byť dôležité pre pochopenie kresťanskej eschatológie a vzkriesenia tela.

– 74 – Nanešťastie sa nachádzame vo svete rôznych racionalít. Ani veda ani teológia nám neposkytujú jeden súdržný myšlienkový systém, ktorý by zahŕňal dĺžku a šírku ľudskej skúsenosti a zmyslu. Nikde na svete nenájdeme metaracionalitu, ktorá by ponúkla jeden inkluzívny, komprehen-

zívny, koherentný svetonázor, Weltanschauung. Napriek tomu v tomto pluralizme „racionálí“ veda a teológia majú niečo spoločné – obidve sú podnecované ontologickým smädом poznať realitu aká je. Obidve sa vyhýbajú delúzii, falošnej predstave alebo klamu, obidve sú ochotné podriaďiť obyčajné poznanie preskúmaniu a pokorne prijať opravu, revíziu a reorientáciu. Pravdaže, v tomto úsilí sa nájdú výnimky (redukcionisti, Marxisti, ateisti, náboženský dogmatisti), ale keď obidve stránky otvorene a úprimne hľadajú pravdu o realite, máme aspoň „hypotetický súlad“, a ten by mohol stačiť ako spoločný východiskový bod.

PhDr. ThLic. František Sirovič SVD, niekdajší aktívny člen „Združenia pre vedu a vieru pri SVD“ v Bratislave, teraz na dôchodku v Misijnom dome v Nitre.